

De wettelijke bescherming van onze vleermuizen

P.H.C. Lina

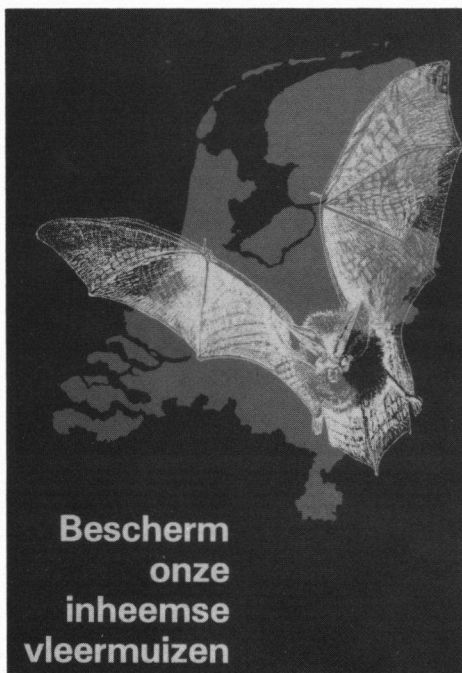
Gedurende de periode van 1880 tot en met 1914 waren alle in Nederland voorkomende vleermuissoorten wettelijk beschermd bij de *'Wet van 25 Mei 1880, tot bescherming van diersoorten, nuttig voor de landbouw en de houtteelt'*. Voor zover bekend, betrof het hier de eerste wettelijke beschermingsmaatregel voor vleermuizen in de wereld, zij het dan niet vanuit het oogpunt van natuurbescherming. Aan deze wet lagen uitsluitend economische motieven ten grondslag.

De *'Wet van 25 Mei 1880'* kon namelijk slechts bescherming bieden aan diersoorten, welke nuttig konden worden geacht voor de land-, tuin- of bosbouw. Of deze wet een feitelijke bijdrage heeft geleverd tot een betere bescherming van vleermuizen is niet bekend.

In 1914 trad de *'Nuttige dierenwet 1914'* in werking, waarbij de *'Wet van 25 Mei 1880'* werd ingetrokken en daarmee tevens de wettelijke bescherming van onze inheemse vleermuizen. Door de toenmalige minister van Landbouw, Nijverheid en Handel, die met de uitvoering van de *'Nuttige dierenwet 1914'* werd belast, werd de voortzetting van de wettelijke bescherming van vleermuizen voorlopig niet noodzakelijk geacht, omdat er geen aanwijzingen waren dat in ons land vleermuizen stelselmatig zouden worden vervolgd.

Na een periode van ongeveer 60 jaar werden de Nederlandse vleermuissoorten opnieuw wettelijk beschermd bij de *'Natuurbeschermingswet'*. Krachtens artikel 22 van deze wet werden bij Koninklijk Besluit van 6 augustus 1973 (*Besluit beschermde inheemse diersoorten*, Staatsblad 488/1973) onder meer alle in Nederland in het wild voorkomende vleermuissoorten als beschermde diersoorten aangewezen. Daartoe werd het vangen en doden van vleermuizen verboden en werd ook de poging daartoe strafbaar gesteld. Verder werd het verboden vleermuizen (ook dode, al dan niet geprepareerde dieren of delen ervan) onder zich te hebben of te koop aan te bieden. Het zonder noodzaak verontrusten van vleermuizen werd eveneens niet meer toegestaan.

Het in werking laten treden van dergelijke maatregelen vereist ook een slagvaardige uitvoering daarvan, zodat aan vleermuizen de noodzakelijke bescherming kan worden gegeven. Het blijkt dat heden ten dage nog steeds veel mensen angst hebben voor vleermuizen, dat vooral wordt veroorzaakt doordat men in het algemeen te weinig kennis heeft over deze dieren. Hierdoor worden nog steeds vleermuizen verjaagd of gedood wan-

afbeelding boven:
Voorlichtingsfolder ministerie van CRM.

neer deze worden aangetroffen in spouwmuren of op zolders van huizen en andere gebouwen.

Andere bedreigingen voor onze vleermuizen zijn het gebruik van houtconserveringsmiddelen, het isoleren van spouwmuren, het omhakken van holle bomen, het restaureren van oude gebouwen en verstoring in de winterverblijfplaatsen door vandalisme en toerisme.

Om te trachten deze bedreigingen tegen te gaan, is het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, in samenwerking met de Commissie voor Onderzoek en Bescherming van vleermuizen van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming van Vleermuizen van de Verenigingscampagne ter bevordering van een betere bescherming van de inheemse vleermuizen. Hiertoe werden affiches en vouwbladen met eenvoudige inlichtingen over de levenswijze van vleermuizen, de oorzaken van hun achteruitgang, de wettelijke bescherming en over de te nemen beschermingsmaatregelen op grote schaal verspreid. Voor personen en instellingen die zich met de bescherming van vleermuizen bezighouden, zal in de nabije toekomst een handleiding voor practi-

sche vleermuisbescherming ter beschikking komen. Wanneer zich problemen met vleermuizen voordoen, kan men zich dag en nacht in verbinding stellen met de betreffende ambtenaren van het ministerie van CRM.

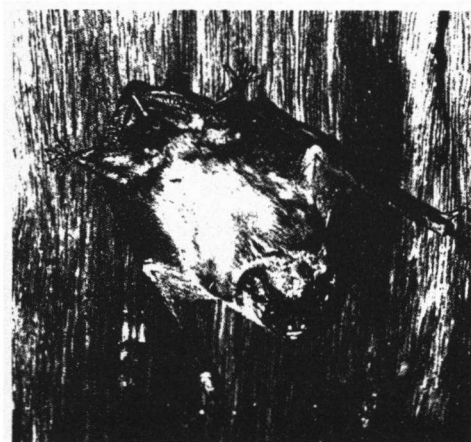
De onderaardse kalksteengroeven in Zuid-Limburg vormen belangrijke winterslaapplaatsen voor een aantal vleermuissoorten. De voornaamste bedreigingen voor deze winterverblijven zijn de dagbouwwinning van mergel, waardoor groeven verdwijnen, het kweken van champignons in de groeven, en de toenemende recreatie in sommige gangenstelsels. Verder schijnen er plannen te bestaan om bepaalde groeven als schuilkelders tegen kernbommen in te richten, dat in één geval reeds is gerealiseerd.

Vleermuissoort	Afm.	Verspreiding	Verblijfplaatsen						Status	Globale koloniegrootte
			Nestkast	Zomer Gebouw	Boom	Groeve	Winter Gebouw	Boom		
1. Grote hoefijzerneus (<i>Rhinolophus ferrum-equinum</i>)	G	Zuid-Limburg		•		•		•	Zeer zeldzaam, enkele exemplaren**	100
2. Kleine hoefijzerneus (<i>Rh. hipposideros</i>)	K	Zuid-Limburg		•				•	Zeer zeldzaam, enkele exemplaren***	100
3. Baardvleermuis (<i>Myotis mystacinus</i>)	K	Zuid- en Midden-Nederland		•			•	•	Tamelijk algemeen	Tientallen
4. Brandt's vleermuis (<i>M. brandtii</i>)	K	Onbekend	?	?	?	?	?	?	?	?
5. Franjestaart (<i>M. nattereri</i>)	M	Zuid- en Midden-Nederland	•	?			•	•	Vrij zeldzaam*	Tientallen
6. Ingekorven vleermuis (<i>M. emarginatus</i>)	M	Zuidelijk Nederland		?		•	?	•	Zeldzaam**	?
7. Watervleermuis (<i>M. daubentonii</i>)	K	Gehele land	•	•	•		•	•	Algemeen	Honderden
8. Meervleermuis (<i>M. dasycneme</i>)	M	's zomers: Friesland 's winters: Zuid-Limburg		•			•	•	Plaatselijk algemeen**	Honderden
9. Vale vleermuis (<i>M. myotis</i>)	Z G	Zuid- en Midden-Nederland		•		•	•	•	Zeer zeldzaam***	Tientallen
10. Langoorvleermuis (<i>M. bechsteinii</i>)	M	Zuid-Limburg		?				•	Zeer zeldzaam	?
11. Dwergvleermuis (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>)	K	Gehele land	•	•			•	•	Algemeen	Honderden
12. Ruige dwergvleermuis (<i>P. nathusii</i>)	K	Onbekend	•	•			?	?	?	?
13. Laatzvlieger (<i>Eptesicus serotinus</i>)	G	Gehele land		•			•	•	Tamelijk algemeen	Tientallen
14. Rosse vleermuis (<i>Nyctalus noctula</i>)	G	Gehele land	•		•		•	•	Tamelijk algemeen	100
15. Mopsvleermuis (<i>Barbastella barbastellus</i>)	K	Zuid-Limburg		?				•	Zeer zeldzaam**	?
16. Gewone grootoorvleermuis (<i>Plecotus auritus</i>)	K	Gehele land	•	•	•		•	•	Tamelijk algemeen*	Tientallen
17. Grijs grootoorvleermuis (<i>Pl. austriacus</i>)	K	Onbekend		1)					?	?

Een aantal voor vleermuizen belangrijke mergelgroeven is voorlopig tegen deze bedreigingen veiliggesteld door aankoop of pacht. Met financiële steun van de overheid worden de ingangen van deze groeven thans voorzien van traliehekken, waardoor ongewenste bezoekers kunnen worden geweerd.

In enkele duingebieden langs de Noorzeekust bevinden zich nog overblijfselen van ondergrondse gangenstelsels van voormalige kustbatterijen. In sommige van deze gangenstelsels blijken aanzienlijke aantallen vleermuizen te overwinteren. Een aantal van deze stelsels heeft inmiddels de status van beschermd vleermuisreservaat gekregen.

Een aantal oude forten en ijskelders wordt reeds geruime tijd door het Staatsbosbeheer of door particuliere organisaties beheerd als vleermuisreservaat (Braaksma 1980).

Rosse Vleermuis

Het enige reservaat voor boombewonende vleermuizen bevindt zich in de gemeente Ede. In dit reservaat worden holle bomen zo veel mogelijk gespaard ten behoeve van de aldaar verblijvende Rosse Vleermuizen (*Nyctalus noctula*). Verder zijn aan een aantal niet-holle bomen in dit reservaat vleermuiskasten als aanvullende verblijfplaats aangebracht.

Nederland heeft als overwegend laagland, buiten bomen, geen andere natuurlijke verblijfplaatsen aan vleermuizen te bieden. Het voortbestaan van een aantal vleermuissoorten in ons land is daarom afhankelijk van geschikte onderkomens in huizen, kerken en andere gebouwen en voor wat betreft de winterslaapplaatsen ook van de onderaardse kalksteengroeven in Zuid-Limburg. Veelal vormt de aanwezigheid van vleermuizen in gebouwen geen werkelijk probleem. De

meeste klachten 'die over vleermuizen binnenkomen' zijn gebaseerd op angst voor deze dieren of op bevuilding van vensterbanken en zonneschermen door vleermuismist. Slechts weinig klachten hebben betrekking op stankoverlast. De mededeling, dat vleermuizen in de regel slechts één jong per jaar krijgen, schijnt voor veel klagers een geruststellende gedachte te zijn. In de meeste gevallen leidt het geven van goede voorlichting tot het aanvaarden, hoewel soms met enige moeite, van de aanwezigheid van vleermuizen.

Sommige klachten zijn gegrond en deze kunnen in veel gevallen door vleermuisdeskundigen worden verholpen, zonder dat de betreffende vleermuizen daarvan schade ondervinden.

Veel oude huizen hebben eensteens buitenmuren met aan de binnenzijde een raamwerk van houten latten, waarop een jute-betengeling en een behangsellaag zijn bevestigd. Soms vestigt zich in de ruimte tussen de buitenmuur en de jute-laag een kolonie vleermuizen. Het gevolg hiervan is dat na verloop van tijd de urine van de vleermuizen in het jute en het behangsel trekt en een onaangename geur binnenshuis veroorzaakt. Een betrekkelijk goedkope oplossing bij dergelijke klachten blijkt het aanbrengen van houten platen op het houten raamwerk te zijn, waardoor de stankoverlast wordt verholpen. Vanzelfsprekend dienen deze werkzaamheden uitsluitend te worden verricht, wanneer de vleermuizen hun verblijfplaats voor enige tijd uit eigener beweging hebben verlaten. Het is vastgesteld dat vleermuizen bij hun terugkeer een dergelijke ingreep hebben aanvaard.

Isoleren van gebouwen

Om het energiegebruik te beperken worden veel huizen en andere gebouwen geïsoleerd. Het is vrijwel zeker dat door het isoleren van spouwmuuren veel daarin verblijvende vleermuisdood vinden. Bovendien wordt hierdoor het aantal voor vleermuizen beschikbare verblijfplaatsen aanzienlijk verminderd. Een van de resultaten van de hiervoor bedoelde campagne is echter dat bij de betreffende instanties steeds meer om advies wordt gevraagd op welke wijze en op welk tijdstip isolatiewerkzaamheden kunnen worden uitgevoerd, zonder vleermuizen te vernietigen.

De restauratie van historische gebouwen en het gebruik van houtconserveringsmiddelen hebben ten aanzien van het vleermuisbestand ook de nodige sporen achtergelaten (Braaksma & Van der Drift 1972, Braaksma 1973). Bij velen ligt de grote sterfte van

Meervleermuizen (*Myotis dasycneme*) in de NH-kerk te Berlikum na het gebruik van een houtconserveringsmiddel nog vers in het geheugen (Douma et al. 1978, Voûte 1980/1981). Ook aan deze bedreigingen zal nog het nodige moeten worden gedaan.

De hiervoor genoemde beschermingsmaatregelen voor vleermuizen moeten slechts worden gezien als een eerste begin tot een betere bescherming van deze dieren. Van de meeste van onze inheemse vleermuizen weten wij nog te weinig over hun oecologie om ze een optimale bescherming te bieden. Onderzoek hiernaar is derhalve dringend gewenst.

Kijken naar vleermuizen is vaak storen van vleermuizen.

■ P.H.C. Lina, Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, sector Gebiedsbescherming en Soortenbehoud, postbus 5406, 2280 HK Rijswijk.

LITTERATUUR:

Braaksma, S. (1973): Some details about the occurrence of bats in summer and winter resorts in the Netherlands and about the risk caused by wood preservation activities in buildings. Proc. Third Intern. Bat Res. Conf. Periodicum Biologorum 75 : 125-128.

Braaksma, S. (1980): Further details on the distribution and protection of bats in the Netherlands. Proc. Fifth Intern. Bat Res. Conf., Texas Tech. Press, Lubbock: 179-183.

Braaksma, S. & J.W.P.T. van der Drift (1972): Bats pesticide conflicts. TNO-nieuws 27: 579-583.

Douma, F., J. Fokkema, W. Grond & A.M. Voûte (1978): Sterfte onder Meervleermuizen te Berlikum. Vanellus 31 : 10-15.

Voûte, A.M. (1980/1981): The conflict between bats and wood preservatives. Myotis 18/19: 41-44.

Drie nieuwe vleermuisreservaten in Limburg

Kortgeleden zijn door de Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg drie onderaardse groeven afgesloten en in beheer genomen als 'vleermuisreservaat'.

Het gaat om de Koeleboschgroeve bij Bemelen, de Roothergroeve bij Bemelen en de Apostelgroeve in het Jekerdal bij Maastricht. De groeven stonden op het punt om te verdwijnen en zijn van belang voor winterslaapende vleermuispopulaties. Deze voormalige kalksteenwinningen werden wegens instortingsgevaar afgekeurd door het Staatstoezicht op de Mijnen.

Leden van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming en CRM financieren tezamen de kosten. Om ook in de toekomst deze objecten veilig te stellen blijven bijdragen in de materiaalkosten noodzakelijk. Elke bijdrage -hoe klein ook- is welkom op giro 10 36 366 ten name van Natuurhistorisch Genootschap, Bosquetplein 7, Maastricht, vooral mét vermelding 'Huid en Haar helpt vleermuisreservaten Limburg'. Niet alleen de vrijwilligers, maar ook de 326

overwinterende vleermuizen, die er in de winter 1980-81 werden geteld, zijn u dankbaar.

E. De Grood: Die nieuwe vleermuisreservaten. Natuurhistorisch Maandblad 70 (11): 190-192 - november 1981. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Bosquetplein 7, 6211 KJ Maastricht.

Voorzichtig met introductie diersoorten

Experimenten met introductie van diersoorten die hier uitgestorven zijn, dan wel hier nooit geleefd hebben, behoeven een zeer zorgvuldige afweging.

Dit onder meer antwoordde voormalige minister ir. G. Braks (landbouw en visserij), mede namens de voormalige staatssecretaris van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk, Wallis de Vries, op schriftelijke vragen van de Tweede Kamerleden Waalkens en Evenhuis.

Aanleiding hiertoe was de opdracht tot onderzoek van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten aan het Instituut voor Milieuvraagstukken te Amsterdam naar de mogelijkheden om grote plantenetende diersoorten te gebruiken bij het beheer van bossen. Dit resulteerde in een voorstel tot een reeks experimenten hiertoe op diverse Veluwe natuurterreinen.